

**ОСНОВНІ НАПРЯМКИ РЕАЛІЗАЦІЇ “ДЕРЖАВНОЇ ПРОГРАМИ
ВИДОБУТКУ СУПУТНЬОГО ГАЗУ-МЕТАНУ З ВУГІЛЬНИХ
РОДОВИЩ ДОНБАСУ (1998-2010 р.р.)”**

Розглянуто закони, законодавчі акти та нормативні документи щодо видобутку вугільного метану, які необхідно розробити та затвердити на урядовому рівні для ефективного виконання “Державної програми видобутку супутнього газу-метану з вугільних родовищ Донбасу”. Намічено основні напрямки реалізації Програми.

Внутрішній ринок України, навіть при сучасному спаді виробництва має попит на енергоносії, який задовільняється за рахунок імпорту по світових цінах нафти, газу і вугілля. З врахуванням його потреб та наявності найновіших технологій з видобутку вугілля і газу в Інституті геології і геохімії горючих копалин НАН України (м.Львів) за участю Інституту геотехнічної механіки НАН України (м.Дніпропетровськ), Держкомгеології України, регіональної енергетичної компанії “Рубікон-Газ” (м.Луганськ), УкрНДІгазу (м.Харків) на замовлення Держкомнафтогазпрому України була розроблена “Державна програма видобутку супутнього газу-метану з вугільних родовищ Донбасу”, яка носить комплексний та довготривалий характер (до 10-12 років) і направлена на впровадження передових, енергозберігаючих технологій та науково-дослідних розробок з метою видобутку і використання супутнього газу для часткового витіснення імпортованих паливно-енергетичних ресурсів з внутрішнього ринку.

Метою програми є, на основі всебічного аналізу сучасного стану вивчення метану у вугленосних відкладах Донбасу, виявлення можливостей його видобутку і промислового використання, накреслити науково-технічні та інженерні завдання, виконання яких дозволить:

- значно збільшити енергобаланс паливно-енергетичного комплексу Донецького басейну за рахунок залучення в його структуру вугільного метану;
- впровадити нетрадиційні технології видобутку і промислового використання вугільного метану по схемі шахта-енергоцентр;
- створити безпечніші умови праці при будівництві шахт та видобутку вугілля;
- зменшити забруднення атмосфери і, тим самим, уповільнити негативні процеси погіршення навколишнього середовища;
- зберегти і створити нові робочі місця у вуглевидобувній промисловості Донбасу.

В цілому, реалізація Програми передбачає за рахунок вугільного метану до 2010 р. поповнити резерв енергоносіїв в Україні на 6-8 млрд. м³ газу, створити більш сприятливі умови для видобутку вугілля, отримати значні економічні, соціальні і екологічні ефекти.

Реалізація основних напрямків “Програми видобутку супутнього газу-метану з вугільних родовищ Донбасу” не може успішно здійснюватись без урахування умов, що склалися на сьогоднішній день у вуглевидобувній галузі як в Україні, так у Донецькому басейні зокрема.

Як свідчить аналіз соціально-економічного становища, в Донбасі створилась достатньо складна ситуація, тому вкрай необхідні комплексні підходи та рішення, які б дозволили не лише здійснювати основні напрямки Програми, але й активно сприяти вирішенню найгостріших соціально-економічних проблем регіону.

Як відомо, кожний господарський суб'єкт (незалежно від виду діяльності, форми власності, корпоративного чи відомчого підпорядкування) являє собою соціотехнічну систему, яка для успішної діяльності повинна забезпечити реалізацію таких системних ознак, як економічна доцільність, цілеспрямованість, компетентність та цілісність. Порушення будь-якої з перерахованих ознак різко погіршує стан системи аж до її повного розвалу. Тому догримання всіх вимог та положень Програми повинні контролюватися нормативними законодавчими актами України, які б регулювали розвиток Програми. На сьогоднішній день законо-

давча база для промислового видобутку метану з вугільних родовищ України, за винятком Кодексу України про надра, відсутня. У зв'язку з цим необхідна термінова розробка законодавчих актів, нормативних документів, законів про видобуток метану з вугільних родовищ та затвердження її на урядовому рівні.

В Кодексі України про надра розкривається питання формування державного фонду корисних копалин, регулювання відносин, що торкаються надання надр у користування, державного обліку запасів корисних копалин та порядку розробки їх родовищ, охорони надр, вирішення спірних питань користування надрами.

Розробка нормативних законодавчих актів стосовно видобутку метану з вугільних родовищ (МВР) має на меті наступне: створення правових основ державної політики та здійснення регулювання відносин між державою та господарськими суб'єктами, юридичними і фізичними особами у сфері видобутку і використання МВР; створення економічних умов стимулювання розвитку видобутку та використання МВР; захист вітчизняних і зарубіжних інвесторів; встановлення відповідальності за правопорушення при видобутку та використанні МВР, порушення правил екологічної безпеки.

Законодавчі акти, що розробляються або будуть розроблятися, повинні враховувати вимоги діючих законів і постанов Уряду України.

Вищезгадані питання повинні бути висвітлені в наступному переліку законодавчих актів України, які на сьогодні знаходяться у стадії розробки та розгляду: Закон "Про альтернативні види рідкого та газового палива"; Закон "Про метан вугільних родовищ"; Закон "Про трубопровідний транспорт"; Закон "Про енергозбереження".

Згідно з проектом Закону "Про альтернативні види рідкого та газового палива" метан вугільних родовищ належить до альтернативних видів газового палива. В законі визначаються кваліфікаційні ознаки та порядок визнання палива альтернативним видом, основні вимоги до виробництва та споживання альтернативних видів палива, завдання державного управління, економічний механізм стимулювання їх видобутку та споживання.

Проект Закону “Метан вугільних родовищ” визначає правовий статус та сфери компетенції власників вуглегазових надр, користування метаном вугільних родовищ, вимоги до виконання робіт, плату при користуванні нафтогазоносними надрами, державне регулювання гірничих відносин.

Проект Закону “Про трубопровідний транспорт” ставить питання безпечної та надійної експлуатації трубопровідного транспорту.

У вищенаведених законах повинна даватись загальна законодавча база, яка на сьогодні може бути використана стосовно видобутку метану вугільних родовищ. Необхідні доповнення щодо окремих проблем видобутку, транспортування та використання метану вугільних родовищ можуть бути внесені в процесі розгляду цих законів.

В подальшому для розгортання напрямків робіт по видобутку метану з вугільних родовищ додатково слід розробити наступні закони:

- Закон “Про пільгове оподаткування та державне кредитування підприємств вуглегазового комплексу”;
- Закон “Про акціонування підприємств вуглегазової промисловості”;
- Закон “Про фонди підтримки вуглегазових галузей”.

Необхідно внести до Закону “Про землю” положення про пріоритетність загальнодержавних інтересів при відведенні землі під об’єкти вугільного та вуглегазового комплексів.

В усіх перерахованих законодавчих актах необхідно визначити міри та джерела коштів, а також організаційно-економічні заходи, які необхідні для підтримки зазначених робіт.

Крім вказаного переліку законів, слід підготувати і затвердити постанову Верховної Ради України “Про видобуток метану з вугільних родовищ”, в якій визначити власника шахтного метану як корисної копалини, узгодити права і відповідальність різних міністерств та відомств за роботу по його видобутку та використанню.

“Програма видобутку супутнього газу-метану з вугільних родовищ Донбасу” належить до міжгалузевих, при цьому кожний із зацікавлених галузевих комітетів має свої інтереси при її виконанні. Тому доручити її виконання комусь із цих структур недоцільно.

У зв’язку з цим може бути декілька варіантів організації та структури керування впровадженням цієї програми.

Перше, традиційне - створити комітет з проблем шахтного метану. Цій державній структурі передати всі повноваження з фінансового та матеріального забезпечення, координації і контролю за виконанням всього комплексу робіт по-шуку, видобутку та використанню метану. Недоліком цієї структури, як і всіх державних структур такого типу, є особиста зацікавленість у розвитку галузі, величезний бюрократичний апарат і відсутність достатніх бюджетних асигнувань.

Другий варіант - недержавна структура (типу акціонерного товариства). Ця структура, безумовно, може бути працездатною в розвитку метановидобування.

Слід також враховувати, що демонополізаційні права власності (приватизація), фінансова стабілізація та інші засоби, що направлені на реформування економічних відносин в Україні, з різних причин поки що не носять системного і взаємопов’язаного характеру і, як наслідок, призводять до складного і невизначеного економічного стану не тільки окремих суб’єктів господарської діяльності (в нашому випадку вуглевидобувних і енергетичних підприємств), але й соціально-економічних надсистем, куди вони входять (селище, місто, район, область, держава).

Як показує досвід розвинутих країн, при вирішуванні аналогічних задач, а також первинний досвід реалізації Регіональної цільової інноваційної програми впровадження енергозберігаючих технологій як складової частини загальної Програми стабілізації і покращення соціально-економічного стану у вуглевидобувних областях на період до 2010 року основними факторами, що можуть забезпечити успішну реалізацію даної “Програми видобутку супутнього газу-метану з вугільних родовищ Донбасу” є:

- інноваційний характер програми, який базується на впровадженні передових технологій, науково-технічних розробок і організаційно-економічних підходів;
- міжгалузєва (міжвідомча) взаємодія різних учасників Програми (в тому числі іноземних), незалежно від їх статусу, форми власності, відомчого підпорядкування або виду діяльності, при активній участі регіональних і місцевих органів влади;
- створення необхідних умов для залучення різного роду інноваційних і інвестиційних ресурсів із забезпеченням відповідних гарантій їх власникам;
- державна підтримка структурам, які забезпечують реалізацію основних напрямків Програми.

Важливим питанням є залучення необхідних фінансових ресурсів як на початковому етапі реалізації Програми, так і в майбутньому, при розвитку отриманого досвіду. Правильним буде, якщо на початковому етапі реалізації Програми буде використана частина коштів Державного бюджету України, що виділені на реструктуризацію вугільної промисловості, а також коштів Державного Інноваційного Фонду. Для організації зарубіжних поставок обладнання по видобутку метану з вугільних родовищ можуть бути використані іноземні кредитні лінії, наприклад, кредитна лінія, яку відкрила Німеччина для України. Для залучення фінансових ресурсів зацікавлених інвесторів може бути організований випуск (емісія) цінних паперів - облігацій. Також при сприятливих фінансових умовах можуть бути використані кредитні ресурси різних банківських і небанківських фінансових структур. В майбутньому по мірі укріплення фінансово-економічного стану структур, сформованих в рамках реалізації даної Програми, розвиток їх діяльності буде здійснюватися і за рахунок власних джерел.

Згідно з Конституцією України і Законом України "Про місцеве самоврядування" роль виконавчих органів державної влади при реалізації Програми покладеться на загальнодержавні і регіональні органи влади і полягає в наступних положеннях:

- узгодження Програми на всіх рівнях;
- створення умов для реалізації Програми;

- створення кредитних коридорів і залучення фінансових ресурсів під гарантії держави;
- координація діяльності підприємств вуглевидобування з підприємствами збору, транспортування і використання супутнього газу;
- оптимізація виробничих структур по переробці супутнього газу і вугілля на газ, електроенергію і тепло;
- створення умов для функціонування виробничих структур;
- вивчення наявних і перспективних потреб регіонів в продуктах переробки супутнього газу і вугілля на газ, електроенергію і тепло;
- прогнозування темпів споживчого попиту;
- комплексно розробка техноспрямувань по використанню супутнього газу-метану, а також синтетичного газу, який отримують з вугілля;
- формування і розміщення в установленому законодавчому порядку державних замовлень на продукти глибокої переробки газу і його синтезу (рідке паливо, сирий бензол, розчинювачі, ліки, смоли, пластмаси, пек, бітум, лаки і ін.);
- розробка і формування комплексних наукових програм, направлених на створення прибуткових і екологічно чистих технологій по переробці і використанню МВР;
- визначення затрат на переобладнання вуглевидобувних підприємств високотехнологічним обладнанням;
- створення умов для залучення висококваліфікованих спеціалістів в області переробки супутнього газу-метану;
- проведення замовлень, інвестиційних проектів на технорозробки по створенню високоефективного обладнання для виробництва МВР;
- визначення містом, районом, селищем умов створення робочих місць і соціальний захист населення.